

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το
Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «Δημόκριτος» - Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

**ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΔΑΣΚΑΛΩΝ ΓΕΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΤΑ
ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ
ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ**

**POINTS OF VIEW AND ATTITUDES OF GENERAL EDUCATION TEACHERS
REGARDING THE CURRICULA OF STUDIES FOR PUPILS WITH LEARNING
DIFFICULTIES**

ΤΟΥ
Ρίζου Νικόλαου

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ.-Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «Δημόκριτος» – Ινστιτούτο Πληροφορικής και
Επικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:
1ος Επιβλέπων: Δρ. Αθανάσιος Δρίγκας, Διευθυντής Ερευνών και Ερευνητής Α' Βαθμίδας Ι.Π.Τ.
Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"
2ος Επιβλέπων: Δρ. Διονύσιος Λουκέρης, Συνεργαζόμενος Ερευνητής Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.
"ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"
3ος Επιβλέπων: Δρ. Ζαχαρούλα Ταβουλάρη, Συνεργάτιδα Ερευνήτρια Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.
"ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"

Κομοτηνή/Αθήνα
2018

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Είναι γεγονός εδώ και αρκετά χρόνια πως η ύπαρξη μίας ή περισσότερων μαθησιακών δυσκολιών σε έναν μαθητή δεν αποτελεί εμπόδιο για να φοιτήσει αυτός ο μαθητής σε ένα γενικό σχολείο και σε καμιά περίπτωση οι μαθησιακές δυσκολίες δεν τον καθιστούν κατώτερο των συνομηλίκων του. Οι μαθητές αυτοί αξίζουν ίσες ευκαιρίες και ισότιμη αντιμετώπιση στην εκπαίδευση. Παρατηρείται, λοιπόν, το φαινόμενο να αυξάνεται ο αριθμός των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες που φοιτούν στις γενικές τάξεις.

Παράλληλα, μεγαλώνει και το ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών της γενικής αγωγής να βοηθήσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο αυτούς τους μαθητές, ώστε να προχωρά απρόσκοπτα η μαθησιακή διαδικασία, τόσο για το καλό των ίδιων των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες, όσο και των συμμαθητών τους. Για τον σκοπό αυτό υπάρχουν τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τις στάσεις και τις απόψεις των δασκάλων γενικής αγωγής για τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες και να απαντηθούν συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα, ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα που οδηγούν σε προτάσεις σχετικά με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών γι' αυτά τα αναλυτικά προγράμματα, με τελικό στόχο την όσο το δυνατό μεγαλύτερη καθημερινή βοήθεια και επιστημονική υποστήριξη των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες, τόσο σε γνωστικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Λέξεις κλειδιά: Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, μαθησιακές δυσκολίες, δάσκαλοι γενικής αγωγής

ABSTRACT

It has been a fact for several years that the existence of one or more learning difficulties for a pupil does not consist an obstacle for this pupil to attend lectures in a general school and of course in no case this pupil is considered as inferior among his peers. Therefore, there is the phenomenon of the increasing number of pupils with learning difficulties, who study in the classes of general schools.

In parallel, there is an increasing interest of general education teachers to help these students in the most effective way, in order that will assured an unhindered learning process, for the benefit either of the students with learning disabilities or of their peers as well. Towards this goal, there are the Curricula of studies with Learning Disabilities.

The purpose of this paper is to investigate the attitudes and points of view of general education teachers for the curricula of studies regarding the pupils with learning disabilities and to give answers to specific research questions in order to draw conclusions leading to suggestions as far as the training of teachers for the curricula of studies is concerned. The final aim is providing to the pupils with learning difficulties, with the daily assistance and scientific support not only in a cognitive but also in a social level.

Keywords: Curricula of studies, learning difficulties, general education teachers

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξόπουλος, Χ. (2005). *Μαθησιακές δυσκολίες και ειδικοπαιδαγωγική παρέμβαση*. Ανακτήθηκε 2 Μαρτίου, 2019 από <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3619/1065.pdf>
- Αντωνίου, Φ. (2008). Ενίσχυση της αναγνωστικής κατανόησης. Στο Σ. Παντελιάδου & Φ. Αντωνίου, *Διδακτικές προσεγγίσεις και πρακτικές για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες* (σελ. 41-48) Βόλος. Ανακτήθηκε 3 Μαρτίου, 2019 από http://www.edc.uoc.gr/~ptde/ptde/anounc/b_tomeas/diat/LD_Panteliadou_C.pdf
- Αντωνίου, Φ. (2008). Ενίσχυση του γραπτού λόγου. Στο Σ. Παντελιάδου & Φ. Αντωνίου, *Διδακτικές προσεγγίσεις και πρακτικές για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες* (σελ. 49-56) Βόλος. Ανακτήθηκε 3 Μαρτίου, 2019 από http://www.edc.uoc.gr/~ptde/ptde/anounc/b_tomeas/diat/LD_Panteliadou_C.pdf
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders DSM-V* (5th ed.). Washington, DC. : American Psychiatric Publishing.
- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders DSM-IV* (4th ed.). Washington, DC. : American Psychiatric Association.
- Archer, A.L., Gleason, M.M.& Vachon, V.L. (2003). Decoding and fluency: foundation skills for struggling older readers. *Learningdisabilityquarterly*, 26, 89-101. doi.org/10.2307/1593592
- Βλασσοπούλου, Κ., & Παπαδημητρίου, Μ. (2004). *Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές ως μέσο αντιμετώπισης των μαθησιακών δυσκολιών*. Ανακτήθηκε 26 Φεβρουαρίου, 2019 από <https://www.specialeducation.gr/frontend/article.php?aid=342&cid=74>
- Βρεττός, Ι., & Καψάλης, Α. (1999). *Αναλυτικό Πρόγραμμα: Σχεδιασμός, αξιολόγηση, αναμόρφωση*. Ελληνικά Γράμματα: Αθήνα.
- Βρεττός, Ι., & Καψάλης, Α. (1997). *Αναλυτικά Προγράμματα*. Αθήνα.
- Βρεττός, Ι., & Καψάλης, Α. (1994). *Αναλυτικά Προγράμματα*. ArtofText: Θεσσαλονίκη
- Βρεττός, Ι., & Καψάλης, Α. (1992). *Σκοποί και ιδεώδη της αγωγής. Παιδαγωγική και ψυχολογική εγκυκλοπαίδεια*, τ. 8. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Bender, W. N. & Wall, M. (1994). Social – emotional development of students with learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 17.
- Bender, W. N. (1985). Differences between learning disabled and non – learning disabled children in temperament and behavior. *Learning Disability Quarterly*, 8, 11 – 18.
- Bigge, M. (1990). *Θεωρίες μάθησης για εκπαιδευτικούς* (επιμ.-μτφρ. Ράπτης Ν.). Αθήνα: Πατάκης.
- Bley, N. S. & Thornton, C. A. (1995). *Teaching mathematics to the learning disabled*. (3rd ed.). Autsin, TX: Pro-ed.
- Bloom, B. (1986). *Γνωστική ταξινομία* (μτφρ. Α. Λαμπράκη-Παγανού). Θεσσαλονίκη: Κώδικας

- Boekaerts, M., Pintrich, P. R. & Zeidner, M. (2000). *Handbook of self – regulation*. New York, NJ: Academic Press.
- Bruner, J. (1960). *The process of education*. N. York: Vintage Books.
- Γερογιάννης, Κ., & Μπούρας, Α. (2007). Σχεδιασμός αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών- νέες τάσεις. Πρακτικά Συνεδρίου «Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας», (σ. 482-489). Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή επιστημών αγωγής. Ανακτήθηκε 24 Φεβρουαρίου, 2019 από <http://conf2007.edu.uoi.gr/Praktika/482-605.pdf>
- Δενδρινού, Β., & Ξωχέλλης, Π. (2000). Προγράμματα σπουδών στη σχολική εκπαίδευση: Έννοιες και όροι. Ανακτήθηκε 20 Ιανουαρίου, 2019 από <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/glossika/ksohelis/1.htm>
- Δράκος, Γ. (2002). *Σύγχρονα θέματα της Ειδικής Παιδαγωγικής: προβληματισμοί, αναζητήσεις και προοπτικές*. Αθήνα: Ατραπός.
- Dray, B. J. (2008). History of special education. In E. Provenzo & J. P. Renaud (Eds.), *Encyclopedia for social and cultural foundations of education* (pp. 744-747). Publisher: Sage. Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου, 2019 από https://www.researchgate.net/publication/234128998_History_of_special_education
- ΕΠΕΑΕΚ II (2008). *Αξιολόγηση προγραμμάτων, υπηρεσιών και δομών*. Ανακτήθηκε 9 Φεβρουαρίου, 2019 από <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/4829/1387.pdf>
- Ευσταθίου, Μ. (2018). *Εκπαιδευτικές πολιτικές και αναλυτικά προγράμματα για τα ΑμΕΕΑ*. Θεσσαλονίκη: Γράφημα.
- Ζησιμόπουλος, Δ. (2011). *Διδακτικές σημειώσεις για το μάθημα Παιδαγωγική της συνεκπαίδευσης. Στρατηγικές υποστήριξης των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο (πανεπιστημιακές σημειώσεις)*. Πανεπιστήμιο Πατρών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Χειμερινό εξάμηνο 2011-2012. Πάτρα.
- Gersten, R., Jordan, N. C., & Flojo, J. R. (2005). Early identification and interventions for student with mathematics difficulties. *Journal of Learning Disabilities*, 38(4), 293-304. [Doi:10.1177/00222194050380040301](https://doi.org/10.1177/00222194050380040301)
- Gita, S., Bogнар, J., Kalbli, K., & Dorogi, L. (2008). Comparative study on inclusive and special education curricula in Hungary. *Physical Education and Sport*, 52, 16-22 [doi: 10.2478/v10030-008-0004-8](https://doi.org/10.2478/v10030-008-0004-8)
- Hammill, D.D. (1990). On defining learning disabilities: An emerging consensus. *Journal of Learning Disabilities*, 23(2), 74-84. doi.org/10.1177/002221949002300201
- Θεοδωρόπουλος, Π. (2009). *Η αξιολόγηση των μαθητών ως παιδαγωγική πράξη*. Ανακτήθηκε 9 Φεβρουαρίου, 2019 από <http://www.p-theodoropoulos.gr/ergasies/aksiol-ospaidagpraksi.pdf>

- ΙΕΠ (2017). *Οδηγός εκπαιδευτικού για την περιγραφική αξιολόγηση στο νηπιαγωγείο*. Ανακτήθηκε 10 Φεβρουαρίου, 2019 από http://iep.edu.gr/images/IEP/EPISTIMONIKI_YPIRESIA/Epist_Monades/A_Kyklos/Evaluation/2017/1_Perigrafiki_NIPIAGOGEIO.pdf
- Καρακίτσιος, Α., Ευκαρπίδης, Π. & Αναγνωστοπούλου, Ε. (2008). *Προσαρμογές αναλυτικών προγραμμάτων για το μάθημα της Γλώσσας στο Δημοτικό: Υποστηρικτικό υλικό για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες (Τεύχος Β')*. Ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου, 2019 από <http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/983>
- Καρδαράκος, Δ. (2007). *Η επίδραση των μαθησιακών δυσκολιών στη ζωή του παιδιού*. Ανακτήθηκε 26 Φεβρουαρίου, 2019 από http://www.fa3.gr/eidiki_agogi/18-epidrasi-sti-zoi-tou-paidiou.htm
- Κασσωτάκης, Μ. (1999). *Η αξιολόγηση της επιδόσεων των μαθητών, μέσα, μέθοδοι, προβλήματα, προοπτικές*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κατσούγκρη, Α. (χ.χ.). *Οδηγός εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες*. Ανακτήθηκε 19 Φεβρουαρίου, 2019 από <https://specialeducationews.files.wordpress.com/2019/02/flfrvarmth.pdf>
- Κοκκινάκη, Δ., & Κοκκινάκη, Α. (2014). Η νομοθεσία της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα και την Αγγλία: Μία συγκριτική προσέγγιση. *Πρακτικά 4^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης*, (σελ. 7-16). Ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου, 2019 από <http://dx.doi.org/10.12681/edusc.135>
- Κωτούλας, Β. (2008). Ενίσχυση της φωνολογικής επίγνωσης. Στο Σ. Παντελιάδου & Φ. Αντωνίου, *Διδακτικές προσεγγίσεις και πρακτικές για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες* (σελ. 32-34) Βόλος. Ανακτήθηκε 3 Μαρτίου, 2019 από http://www.edc.uoc.gr/~ptde/ptde/anounc/b_tomeas/diat/LD_Panteliadou_C.pdf
- Κωτούλας, Β. (2008). Ενίσχυση της αναγνωστικής αποκωδικοποίησης και της ευχέρειας. Στο Σ. Παντελιάδου & Φ. Αντωνίου, *Διδακτικές προσεγγίσεις και πρακτικές για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες* (σελ. 35-40) Βόλος. Ανακτήθηκε 3 Μαρτίου, 2019 από http://www.edc.uoc.gr/~ptde/ptde/anounc/b_tomeas/diat/LD_Panteliadou_C.pdf
- Kirk, S. A. (1962). *Educating exceptional children*. Boston: Houghton Mifflin.
- Λαμπροπούλου, Β., & Παντελιάδου, Σ. (2011). Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα: Ιστορία μεταρρυθμιστικών προσπαθειών. Στο Σ. Μπουζάκης (επιμ.), *Πανόραμα ιστορίας της εκπαίδευσης. Όψεις και απόψεις. Νεοελληνική εκπαίδευση 1821-2010* (τομ. Β, σελ. 873-897). Αθήνα: Gutenberg.
- Λαμπροπούλου, Β., Παντελιάδου, Σ., & Μαρκάκης, Ε. (2005). *Χαρτογράφηση- Αναλυτικά Προγράμματα Ειδικής Αγωγής: Άργησαν μια μέρα...* Ανακτήθηκε 2 Μαρτίου, 2018, από [arethas3_243-262%20\(3\).pdf](http://arethas3.243-262%20(3).pdf)

- Λαμπροπούλου, Β., & Παντελιάδου, Σ. (2000). *Η Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα- Κριτική θεώρηση*. Ανακτήθηκε 28 Ιανουαρίου, 2019 από https://www.researchgate.net/publication/326840430_Eidike_Agoge_sten_Ellada_-_Kritike_Theorese
- Λουκέρης, Δ. (2005). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα.
- Λουκέρης, Δ. (2000). *Το μάθημα «Μελέτη του Περιβάλλοντος» υπό το πρίσμα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ελλάδα.
- Lerner, J. (1993). *Learning Disabilities: theories, diagnosis and teaching strategies*, Houghton Mifflin Company, Boston.
- Lyon, G.R. (1998). Why learning to read is not a natural process. *Educational Leadership*, 55(6), 14-19. Ανακτήθηκε 27 Φεβρουαρίου, 2019 από <http://www.ascd.org/publications/educational-leadership/mar98/vol55/num06/Why-Reading-Is-Not-a-Natural-Process.aspx>
- Ματσαγγούρας, Η. (2007). *Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας, Β': Στρατηγικές διδασκαλίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ματσαγγούρας, Η. (2003). *Η σχολική τάξη: Χώρος, ομάδα, πειθαρχία, μέθοδος* (Τόμος Α'). Αθήνα.
- Μπότσας, Γ. (2008). Ενίσχυση των γνωστικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες. Στο Σ. Παντελιάδου & Φ. Αντωνίου, *Διδακτικές προσεγγίσεις και πρακτικές για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες* (σελ. 18-31) Βόλος. Ανακτήθηκε 3 Μαρτίου, 2019 από http://www.edc.uoc.gr/~ptde/ptde/anounc/b_tomeas/diat/LD_Panteliadou_C.pdf
- Μπότσας, Γ. & Παντελιάδου, Σ. (2007). Ορισμός και περιεχόμενο των μαθησιακών δυσκολιών. Στο Σ. Παντελιάδου & Γ. Μπότσας, *Μαθησιακές δυσκολίες: βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά* (σελ. 6-15) Βόλος. Ανακτήθηκε 27 Φεβρουαρίου, 2019 από http://www.edc.uoc.gr/~ptde/ptde/anounc/b_tomeas/diat/LD_Panteliadou_A.pdf
- Μπότσας, Γ. & Παντελιάδου, Σ. (2007). Χαρακτηριστικά παιδιών και εφήβων με μαθησιακές δυσκολίες. Στο Σ. Παντελιάδου & Γ. Μπότσας, *Μαθησιακές δυσκολίες: βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά* (σελ. 21-41) Βόλος. Ανακτήθηκε 27 Φεβρουαρίου, 2019 από http://www.edc.uoc.gr/~ptde/ptde/anounc/b_tomeas/diat/LD_Panteliadou_A.pdf
- Μπούντα, Ε. (2013). *Εκπαιδευτικό υλικό για την ενότητα «Προγράμματα σπουδών και εκπαιδευτικό υλικό: θεωρητικές προσεγγίσεις- υφιστάμενα προγράμματα- θεσμικό πλαίσιο ωρολογίου προγράμματος- αναλυτικό πρόγραμμα και εκπαιδευτικό υλικό- σχολικά εγχειρίδια»*. Ανακτήθηκε 8 Φεβρουαρίου, 2019 από https://blogs.sch.gr/gmamakis/files/2014/12/bounta_kauth_eparkeia.pdf

- McKinney, J. D., Montague, M. & Hocutt, A. M. (1993). *A synthesis of research literature on the assessment and identification of attention deficit disorders*. Coral Gables, FL: Miami Center of Synthesis of research on Attention Deficit Disorders.
- Mercer, C.D. & Pullen, P.C. (2005) *Students with learning disabilities*, Pearson: Merrill Prentice Hall.
- OCECD. (2001). *Students with disabilities & the general curriculum*. Ανακτήθηκε 18 Ιανουαρίου, 2019 από <https://www.govinfo.gov/content/pkg/ERIC-ED466857/pdf/ERIC-ED466857.pdf>
- Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας. (2008). *ICD-10, Διεθνής Στατιστική Ταξινόμηση Νόσων και Συναφών Προβλημάτων Υγείας, Τόμος 2: Εγχειρίδιο Οδηγιών*. (μεταφρ. Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας). Αθήνα: Υπουργείο Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης.
- Παντελιάδου, Σ. (2007). Πρόλογος. Στο Σ. Παντελιάδου & Γ. Μπότσας, *Μαθησιακές δυσκολίες: βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά*. Βόλος. Ανακτήθηκε 27 Φεβρουαρίου, 2019 από http://www.edc.uoc.gr/~ptde/ptde/anounc/b_tomeas/diat/LD_Panteliadou_A.pdf
- Παντελιάδου, Σ. & Μπότσας, Γ. (Επιμ.). (2007). *Μαθησιακές δυσκολίες: βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά*. Βόλος. Ανακτήθηκε 27 Φεβρουαρίου, 2019 από http://www.edc.uoc.gr/~ptde/ptde/anounc/b_tomeas/diat/LD_Panteliadou_A.pdf
- Παντελιάδου, Σ. & Πατσιοδήμου, Α. (2007). Προβλήματα στη σχολική μάθηση. Στο Σ. Παντελιάδου & Γ. Μπότσας, *Μαθησιακές δυσκολίες: βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά* (σελ. 42-52) Βόλος. Ανακτήθηκε 27 Φεβρουαρίου, 2019 από http://www.edc.uoc.gr/~ptde/ptde/anounc/b_tomeas/diat/LD_Panteliadou_A.pdf
- Παπαγεωργίου, Κ. (2017). Εναλλακτικές προτάσεις αξιολόγησης για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. *Πρακτικά 9^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση*, (σελ. 150-159). Ανακτήθηκε 9 Φεβρουαρίου, 2019 από <http://dx.doi.org/10.12681/icodl.1120>
- Παπαδάτος, Ι. (2010). *Ψυχικές διαταραχές και μαθησιακές δυσκολίες παιδιών και εφήβων*. Αθήνα: Gutenberg.
- Παπαναστασίου, Φ. (2017). *Μαθησιακές ευκολίες*. Αθήνα: Πεδίο.
- ΠΙ. (2011). *Μείζον πρόγραμμα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών «Πλαίσιο αναφοράς»*. Ανακτήθηκε 4 Απριλίου, 2019 από http://www.epimorfosi.edu.gr/images/stories/plaisio_anaf_2011/1.%20final%20meizon%20programma%20epimorfosis%20martios%202011.pdf
- ΠΙ. (2010). *Μείζον πρόγραμμα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών «Μελέτη διερεύνησης επιμορφωτικών αναγκών»*. Ανακτήθηκε 4 Απριλίου, 2019 από http://www.epimorfosi.edu.gr/images/stories/e-books/ap_anagk/pdf/1_ekpaideytikoi.pdf
- ΠΙ. (2009). *Πρόταση για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Ανακτήθηκε 4 Απριλίου, 2019 από http://www.pi-schools.gr/paideia_dialogos/prot_epimorf.pdf

- Πολυχρόνη, Φ., Χατζηχρήστου, Χ., Μπίμπου, Α. (2006). *Ειδικές μαθησιακές δυσκολίες, δυσλεξία*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2012). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Πόρποδας, Κ. (2003). *Διαγνωστική αξιολόγηση και αντιμετώπιση των μαθησιακών δυσκολιών στο δημοτικό σχολείο (Ανάγνωση, ορθογραφία, δυσλεξία, μαθηματικά)*. Πάτρα. Ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου, 2019 από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/edusc/article/viewFile/279/244>
- Ριζικιανός, Γ. (2005). *Αξιολόγηση, θεωρητική προσέγγιση και πρακτική εφαρμογή στην ειδική αγωγή*. Ανακτήθηκε 10 Φεβρουαρίου, 2019 από http://reader.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=EDULLL&item=1060&bitstream=1060_01#page/2/mode/2up
- Σούλης, Σ. Γ. (2009). Αναλυτικό πρόγραμμα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης: Κατάφαση- Αντίφαση- Σύνθεση. *Πρακτικά 13^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρίας Ελλάδος*, (σελ. 635-644). Ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου, 2010 από https://www.researchgate.net/publication/291339915_Analytikio_Programma_Eidikes_Agoges_kai_Ekpaideuses_Kataphase_-_Antiphase_-_Synthese
- Σούλης, Σ. Γ. (2008). *Ένα σχολείο για όλους: Από την έρευνα στην πράξη (Τόμος Β')*. Αθήνα: Gutenberg.
- Σουρτζή, Μ., Ιωακειμίδου, Β., Βλάχος, Ν., Κουτσοσπύρου, Χ., & Χατζημιχαϊλίδης, Β. (2013). Μια τάξη για όλους. *Πρακτικά 7^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση*, (σελ. 161-169). Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου, 2019 από https://www.researchgate.net/publication/304575068_Mia_taxe_gia_olous
- Σπαντιδάκης, Ι. (2004). *Προβλήματα παραγωγής γραπτού λόγου παιδιών σχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Σταθοπούλου, Α. (2016). *Μαθητές με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα ένταξης στη σχολική κοινότητα*. Ανακτήθηκε 26 Φεβρουαρίου, 2019 από <https://praximathisi.gr/index.php/arthra/item/97-eidikes-mathisiakes-dyskolies-kai-provlimata-entaksis-sti-sxoliki-koinotita>
- Shafir, V. & Siegel, L.S. (1994). Subtypes of learning disabilities in adolescents and adults, *Journal of Learning Disabilities*, 27, 123-134. doi.org/10.1177/002221949402700207
- Siegel, L.S. (2003). Learning disabilities. In W.M. Reynolds & G.E. Miller (Eds.), *Handbook of psychology: Educational psychology* (Vol. 7, pp. 455-486). Hoboken, NJ: JohnWiley& Sons, Inc.
- Τζιβνίκου, Σ. (2015). *Προσαρμογές αναλυτικού προγράμματος και διδασκαλίας για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες*. Ανακτήθηκε 21 Απριλίου, 2019 από

https://repository.kallipos.gr/pdfviewer/web/viewer.html?file=/bitstream/11419/5338/7/02_chapter_4.pdf

- Τζουριάδου, Μ. (2008). *Προσαρμογές αναλυτικών προγραμμάτων για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες*. Ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου, 2019 από <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3268/957.pdf>
- Τσαγγαρή, Ντ. (2011). *Εναλλακτικές μορφές γλωσσικής αξιολόγησης*. Ανακτήθηκε 9 Φεβρουαρίου, 2019 από https://rcel2.enl.uoa.gr/periodical/articles/Article5_Dina_Tsagari_periodical.pdf
- ΥΠΕΠΘ. (2004). *Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για μαθητές με Ελαφρά και Μέτρια Νοητική Καθυστέρηση*. Ανακτήθηκε 7 Απριλίου, 2019 από http://www.pi-schools.gr/special_education/elafria_kathisterisi/metria-elafria-kathisterisi-00.pdf
- ΥΠΕΠΘ. (2004). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Εργαστηρίων Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ.)*. Ανακτήθηκε 7 Απριλίου, 2019 από http://www.pi-schools.gr/special_education/aps-depps-eeeeek.pdf
- ΥΠΕΠΘ- ΠΙ (2003). *Οδηγίες για την εφαρμογή των προγραμμάτων Ευέλικτης Ζώνης στην υποχρεωτική εκπαίδευση*. Αθήνα.
- Φλουρής, Γ. (1994). *Αναλυτικά προγράμματα για μια νέα εποχή στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- UNESCO. (1994). *Διακήρυξη της Σαλαμάνκα και πλαίσιο δράσης για την ειδική αγωγή. Παγκόσμια διάσκεψη για την Ειδική Αγωγή*. Σαλαμάνκα, Ισπανία, 7-10 Ιουνίου. Ανακτήθηκε 15 Απριλίου, 2019 από http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF
- Westphalen, K. (1982). *Αναμόρφωση των αναλυτικών προγραμμάτων*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Χαρούπιας, Α. (2003). *Η ισότιμη συνεκπαίδευση (inclusion)*. Ανακτήθηκε 7 Απριλίου, 2019 από http://imm.demokritos.gr/epeaek/library_attach/20041261621220.charoupiasp2-1.pdf
- Χατζηγεωργίου, Γ. (2009). Σκοποί και στόχοι στο αναλυτικό πρόγραμμα. Στο Η. Ματσαγγούρας, *Εισαγωγή στις επιστήμες της παιδαγωγικής: Εναλλακτικές προσεγγίσεις, διδακτικές προεκτάσεις* (σελ. 109-126) Αθήνα: Gutenberg.
- Χατζηγεωργίου, Γ. (2009). Το περιεχόμενο των αναλυτικών προγραμμάτων. Στο Η. Ματσαγγούρας, *Εισαγωγή στις επιστήμες της παιδαγωγικής: Εναλλακτικές προσεγγίσεις, διδακτικές προεκτάσεις* (σελ.127-145) Αθήνα: Gutenberg.
- Χατζηγεωργίου, Γ. (1998). *Γνώθι το Curriculum. Γενικά και ειδικά θέματα αναλυτικών προγραμμάτων και διδακτικής*. Αθήνα: Ατραπός.
- Χρυσάφιδης, Κ. (2004). Το ελληνικό σχολείο και η συζήτηση γύρω από τα ανοιχτά και κλειστά προγράμματα. Στο Γ. Μπαγάκης (επιμ.), *Ο εκπαιδευτικός και το αναλυτικό πρόγραμμα* (σελ. 77-90) Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

<https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/>

http://www.epeaek.gr/epeaek/el/a_2_1_2_1_1.html

<http://www.pi-schools.gr/programs/epimorfosi/>

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Αριθμός Πρωτοκόλλου: Φ1.4/906. Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου, 2019 από <http://dide-anatol.att.sch.gr/tte/epe-ma8iti.pdf>

Νόμος 1143/1981. «Περί Ειδικής Αγωγής, Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαιδύσεως, Απασχολήσεως και Κοινωνικής Μερίμνης των αποκλινόντων εκ του φυσιολογικού ατόμων και άλλων τινών εκπαιδευτικών διατάξεων» ΦΕΚ. 80 – 31/3/1981. Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου, 2019 από http://www.pi-schools.gr/special_education_new/ftp/nomoi/Nomoi-E-A/N.%201143%20-1981-%20FEK.%2050%20-31-3-1981.pdf

Νόμος 1566/1985. «Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις» ΦΕΚ. 167 – 30/9/1985. Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου, 2019 από http://www.pi-schools.gr/preschool_education/nomothesia/1566_85.pdf

Νόμος 2817/2000. «Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις» ΦΕΚ. 78 – 14/3/2000 Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου, 2019 από http://www.pi-schools.gr/special_education_new/ftp/nomoi/Nomoi-E-A/N.%202817%20-%202000%20-%20FEK.%2078%20-A-%2014-3-2000.pdf

Νόμος 3699/2008. «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» ΦΕΚ. 199 – 2/10/2008. Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου, 2019 από http://www.pi-schools.gr/special_education_new/ftp/nomoi/Nomoi-E-A/N.%203699%20-%202008%20-%20FEK.%20199%20-A-%202-10-2008.pdf

Προεδρικό Διάταγμα 301/1996. «Αναλυτικό πρόγραμμα Ειδικής Αγωγής». Ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου, 2019 από <http://www.satea.gr/wp-content/uploads/2011/08/P.D.301-1996.pdf>